

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Розбудова суверенної держави вимагає науково-обґрунтованих підходів до формування системи освіти. Існуюча в Україні така система не задовольняє потреби, що постають перед нею в період докорінних змін соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, в умовах культурного та духовного відродження українського народу. Її докорінне реформування визначене Законом України “Про загальну середню освіту”, Концепцією загальної середньої освіти (12-річна школа) та Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті [3, 4, 5].

Від того, як поставлено навчання біології в загальноосвітній школі, залежить розвиток інтересу школярів до біологічних наук, любові до природи й бажання її вивчати, а також уміння застосовувати набуті знання на практиці. Високий рівень навчання біології в школі сприяє вибору учнями професій та успішній роботі в тих галузях господарства, які пов’язані з біологічною наукою, а також кращій підготовці вступників на біологічні факультети вузів.

За своєю психологічною природою пізнавальна діяльність дуже складна. Вона включає ряд процесів: відчуття, сприймання, пам’ять, уяву, мислення, увагу. У створенні понять про ці об’єкти і явища допомагають такі розумові операції, як порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, узагальнення тощо.

Ефективність навчального процесу в значній мірі залежить від активності учнів під час сприймання і засвоєння навчального матеріалу: від напруженої роботи їх уяви, пам’яті, мислення, інтересу до виучуваних предметів і явищ. Тому вчителі повинні дбати про максимальну активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Оскільки основна форма організації навчального процесу є урок, то насамперед слід подбати про активну пізнавальну діяльність школярів саме на уроці.

Все вище сказане й обумовило вибір теми нашого дослідження. У дослідженні було перевірено гіпотезу в основу якої було покладено припущення, що пізнавальна діяльність учнів на уроках активізується за допомогою різних прийомів: відповідної творчої побудови, структури уроку, старанного відбору й дидактичного опрацювання найефективніших форм, методів та прийомів навчання, забезпечення уроку високоякісними наочними посібниками.

За результатами дослідження ми прийшли до висновку, що мало розробити хорошу модель уроку, її ще треба успішно реалізувати. Це залежить не лише від підготовленості вчителя, але й від цілого ряду факторів. Тому в роботі вчителя завжди є елемент імпровізації, творчості. Сучасний ефективний урок біології – це урок добре підготовлений, розрахований відповідно до намічених цілей та наявних можливостей. Результат уроку визначається рівнем підготовки до нього вчителя та майстерністю його діяльності на самому уроці. Чим ґрунтовніша підготовка, тим вільніший учитель у прояві своєї майстерності на уроці.

Суть підготовки вчителя до уроку полягає в тому, щоб враховуючи наявні педагогічні умови (характер навчального матеріалу, склад учнів, обладнання, резерви часу і т.д.), наперед передбачити й обрати оптимальні шляхи та засоби керування навчально-виховною діяльністю учнів, домогтися найвищих показників ефективності уроку в цих умовах.

Самим загальним визначенням активізації навчально-пізнавальної діяльності можна вважати наступне: це процес, спрямований на посилену, спільну навчально-пізнавальну діяльність вчителя та учнів, на спонукання до її енергетичної, цілеспрямованої реалізації, на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання і учіння.

Активізація навчання сприяє поєднанню сил вчителя і учнів, взаємному збагаченню їх інтенсивної діяльності, що задовільняє обидві сторони. На цій основі виникає потреба в

спілкуванні, що створює цінні, довірливі стосунки, які забезпечують добробут навчально-пізнавальної діяльності.

Прийоми, за допомогою яких досягається активізація навчально-пізнавальної діяльності, дуже багато. Це пов'язано і з предметною галуззю знань, і з досвідом вчителя, і з його майстерністю, і з віком учнів, з рівнем їх пізнання, і з обладнанням навчального процесу. Але ми, не претендуючи на вичерпне їх розкриття, звертаємо особливу увагу на необхідність використання таких прийомів, які спрямовані на формування активної позиції учня в навчальному процесі, прийомів, які прокладають шлях до становлення його як особистості.

До таких прийомів, які сприяють розвитку активних самостійних проявів учнів на уроках, в навчальному процесі можна віднести ситуації, в яких учень повинен:

- захищати свою думку, наводити в її захист аргументи, докази, використовувати набуті знання;
- задавати питання вчителю, товаришам, вияснити незрозуміле, заглиблюватися з їх допомогою в процес пізнання;
- рецензувати відповіді товаришів, творчі роботи, вносити корективи, давати поради;
- ділитися своїми знаннями з іншими;
- допомагати товаришам при утрудненнях, пояснювати їм незрозуміле;
- виконувати завдання-максимум, розраховані на читання додаткової літератури, першоджерел, на тривалі спостереження (ріст рослин, поведінка тварин та ін.);
- практикувати вільний вибір завдань, переважно пошукових, творчих;
- створювати ситуації самоперевірки, аналізу власних пізнавальних і практичних дій;
- урізноманітнювати діяльність, включати в пізнання елементи праці, гри, художньої, громадської та інших видів діяльності;
- створювати зацікавленість колективною діяльністю, на основі якої і відбувається формування активної позиції членів колективу.

Обмежитись активізацією пізнавальної діяльності учнів тільки на уроках не можна. Слід всіляко підтримувати активність учнів у позаурочній і позакласній роботі і скеровувати її на поглиблене вивчення природи під час екскурсій, спостережень і дослідів у куточку живої природи і на шкільній навчально-дослідній земельній ділянці, на суспільно корисну роботу з охорони природи, проведення біологічних вечорів, занять гуртків юнатів, позакласного читання та ін.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання // Педагогіка і психологія. – 1995. - №1. – С. 63-71.
2. Дидактика современной школы: Пособие для учителей / Б.С.Кобзарь, Г.Ф.Кумарина, Ю.А.Кусый и др. Под ред. В.А.Онищука. – К.: Рад. шк., 1987. – 351 с.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” // Початкова школа. – 1999. - №8. – С. 2-5.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) / Педагогічна газета. – 2002. - №1. – С. 4-6..
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2002 р. – 24 квітня – 1 травня.
6. Програма для середньої загальноосвітньої школи: Біологія 6-11 кл. – К.: Пед. думка, 2006. – 48 с.
7. Чередов И.М. Формы учебной работы в средней школе / Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 160 с
8. Шулдик В.І. Методика організації пізнавальної діяльності школярів на уроках біології: Посіб. для вчителів, студ. і викл. природн. фак. педвузів. – К.: Наук. Світ, 2002. – 176 с.

